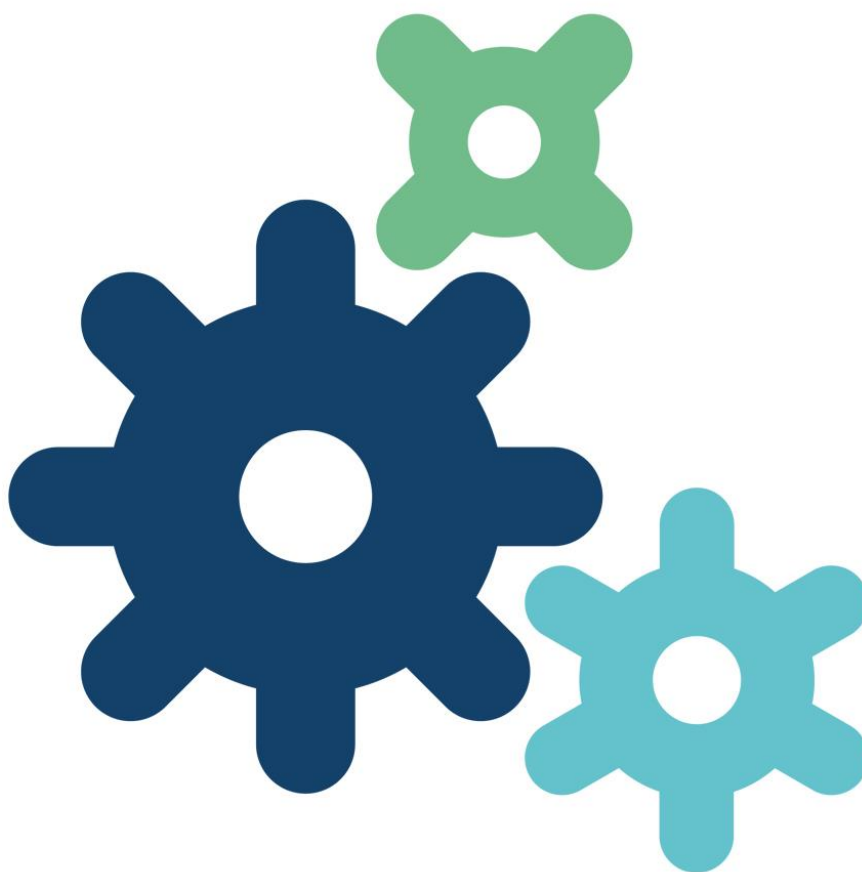

När tandvården misstänker att barn far illa

Handlingsplan för tandvårdspersonal i Sörmland

2021-01-01

Uppdaterad 2025-07-01

Innehåll

Inledning	3
Barnkonventionen och de tre perspektiven	3
Oro och anmälningsskyldighet	3
Tandvården och barn som far illa	4
Bra att veta vid oro och orosanmälan	5
Hantering där oro för dental försummelse eller omsorgssvikt finns	6
Hantering när barn uteblir från tandvårdsbesök	7
Hantering där oro om misshandel eller sexuella övergrepp finns	9
Uppföljning av barn som inte undersökts på mer än tre år	10
Exempel på orosbrev 1	11
Exempel på orosbrev 2	12

Handlingsplanen har tagits fram i samarbete mellan
Folk tandvården Sörmland och Tandvårdsenheten, Region Sörmland.

Inledning

I Sverige träffar tandvården flertalet barn regelbundet. Tandvårdspersonal måste därför ha goda kunskaper om hur barnets bästa ska beaktas i vården. I och med att tandvårdspersonal träffar nästan alla barn regelbundet finns det också goda möjligheter att förebygga och upptäcka bristande omsorg samt övergrepp mot barn. Detta gör att arbetet med barns rättigheter är en viktig uppgift för tandvården.

Detta dokument innehåller gemensamma rutiner rörande barn som far illa och gäller för samtliga vårdgivare som har avtal med Region Sörmland om allmäntandvård för barn och unga vuxna. Personer som fyllt 18 år räknas som vuxna och omfattas inte av dessa rutiner. Dokumentet är ett komplement till övriga regiongemensamma dokument om barn som far illa.

Barnkonventionen och de tre perspektiven

Barnkonventionen, som blev lag i Sverige 1 januari 2020, säger att barnets bästa ska sättas i första rummet. Det innebär att vuxna ska ta hänsyn till barnets bästa och dess rätt till trygghet, hälsa och delaktighet. Det brukar talas om tre olika perspektiv som behöver beaktas: barnrättsperspektivet, barnperspektivet och barnets perspektiv.

Barnrättsperspektivet uttrycker skyldigheten för både den enskilda medarbetaren och hela verksamheten att arbeta rättighetsbaserat. Det kan vara att ta fram strategier för lämpliga åtgärder för att förverkliga barnets mänskliga rättigheter vid olika typer av beslut. Arbetet med att anpassa verksamheten till barnet ska pågå kontinuerligt och baseras på barnkonventionen som grund. Det gäller allt ifrån beslut som fattas i verksamhetsledningen till beslut som tas för varje individ i behandlingsrummet.

Barnperspektivet innebär att vuxna, i den grad det går, sätter sig in i barnets situation och gör en analys innan varje beslut som rör barn. Ofta till följd av barnets perspektiv, som beskrivs nedan.

Barnets perspektiv är barnets egen berättelse om upplevelse och tolkning. Det är när barnet får ge sitt eget perspektiv som verksamheten kan säga att barnets rätt att komma till tals är uppnådd.

Oro och anmälningsskyldighet

Tandvårdspersonal har anmälningsskyldighet enligt 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (SoL). Det innebär att den som arbetar inom tandvården är skyldig att genast anmäla till socialtjänsten om de stöter på en situation eller får kännedom om något som gör att det finns anledning att känna oro.

Tandvården och barn som far illa

I föräldrabalken fastslås att barnet har rätt till trygghet och omvårdnad, dit hör även munhälsa och tandvård, av sina föräldrar. Märker tandvårdspersonal att det inte efterlevs och det finns anledning till oro för barnets hälsa bör personalen agera kring denna omsorgssvikt (Föräldrabalk 1949:381).

Uteblivanden och återkommande återbud kan vara tecken på försummelse. Omfattande karies bör tolkas som ett uttryck för försummelse tills det motsatta är bevisat. (Tandvården och barn som far illa. Barnombudsmannen rapporterar br2010:02)

Studier har visat på att tandvården kan orosanmäla oftare och att socialtjänsten i sin tur kan uppmärksamma barnets orala hälsa i större omfattning. (T. Kvist 2016. A dental perspective on child maltreatment.)

Många fysiska övergrepp mot barn sker mot mun-, huvud- och halsregionen vilket gör att det i tandvårdssituationen finns goda möjligheter att upptäcka misshandelsskador i området.

Inom tandvården kan vi möta olika situationer där det kan finnas anledning att känna oro:

Omsorgssvikt/försummelse, barnet är smutsigt och ovårdat, otvättat (odör), barnet verkar ovanligt hängigt, har inte väderanpassade kläder eller annan form av försummelse.

Dental försummelse, barnet kommer inte till tandvården trots vårdbehov, flera uteblivanden eller återbud. Återkommande sjukdom i munnen där du som behandlare har gjort det du kan men vårdnadshavaren inte tar sitt ansvar i omvårdnad och stöd till barnet.

Tecken på fysiskt/sexuellt/psykiskt våld och övergrepp, det kan även ha blivit berättat för dig eller att du anar oråd. Det behöver inte finnas konkreta bevis.

Barn som närstående (barn som drabbas i andra hand), exempelvis: vårdhavare med ett missbruk, psykisk sjukdom eller destruktivt beteende.

I detta dokument beskrivs **fyra tillvägagångssätt**:

- **Hantering där oro för dental försummelse eller omsorgssvikt finns**
- **Hantering när barn uteblir från tandvårdsbesök**
- **Hantering där oro om misshandel eller sexuella övergrepp finns**
- **Uppföljning av barn som inte undersökts på mer än tre år**

Exempel på orosbrev som skickas innan och vid orosanmälan hittar du i slutet av detta dokument. Orosanmälan skickas till socialtjänsten i den kommun där barnet är skrivet.

Bra att veta vid oro och orosanmälan

- När du känner oro och behöver göra en orosanmälan agerar du utifrån dina skyldigheter att säkra barnets rättigheter till god hälsa, det kan vara bra för föräldrarna att veta.
- Om du fattar misstanke, lita på dig själv. Du behöver inte ha konkreta bevis för att känna oro.
- Du kan alltid rådgöra med en socialsekreterare i mottagningsgruppen om du har frågor kring orosanmälan. För kontaktuppgifter se respektive kommuns hemsida.
- I anmälan ska du formulera varför du är orolig/misstänker att barnet far illa. Tänk på att skriva informationen så att även personer utan odontologisk utbildning förstår.
- Det är av stor vikt att informera vårdnadshavare om att en orosanmälan kommer att göras och om möjligt göra en anmälan i samförstånd. *Undantag* är självklart vid misstanke om våld och övergrepp.
- Skriv alltid i orosanmälan om vårdnadshavarna har blivit informerade gällande orosanmälan.
- Det är bra att prata kring socialtjänsten som en stödenhet, de har flera olika typer av stöd att erbjuda familjer. En orosanmälan, som kan skrivas tillsammans med vårdnadshavare, kan vara ett sätt för familjen att få det stöd som de behöver.
- Skriv i anmälan om barnet orosanmälts tidigare. Socialtjänsten kan endast söka på tidigare orosanmälningar som ledde till en utredning. De orosanmälningar som inte leder till utredning förvaras endast i pappersform och gallras efter två år. Dessa sökbegränsningar gör det ännu viktigare att fortsätta orosanmäla om oro kvarstår trots att det skett en anmälan i samma ärende tidigare.
- Socialtjänsten kan enbart återkoppla att ärendet tagits emot och handläggs samt om orosanmälan gick vidare till utredning eller ej. Mer information är de inte tillåtna att ge utan samtycke.
- Vid mottagandet av en orosanmälan kan socialsekreteraren vilja komplettera informationen och behöver då enkelt kunna nå den som anmält, så lämna ett direktnummer eller e-postadress.
- Det finns anmälningsmöte som socialtjänsten kallar till. Om den som anmäler har god relation med familjen och/eller god kännedom/historik finns möjligheten att delta i ett anmälningsmöte tillsammans med socialtjänsteman och familj.
- Spara orosanmälan som en bilaga till daganteckningen.

Hantering där oro för dental försummelse eller omsorgssvikt finns

För rutin vid återkommande uteblivanden från bokade besök: se särskild beskrivning. Riskgrupper och tecken på att ett barns hälsa eller munhälsa försummas kan bland annat vara:

- Återkommande sjukdom i munnen där vårdnadshavaren inte tar sitt ansvar i omvårdnad och stöd till barnet. Omfattande karies ger starka skäl att misstänka dental försummelse.
- Barn som lever i missbruksmiljö eller i socialt utsatt eller kriminell miljö.
- Uppenbara brister i hygien, kosthållning, årstidsanpassad klädsel eller tillsyn.

Arbetsgång

1. Skriv upp allt du ser och hör i journalen på ett sakligt och detaljerat sätt, om möjligt dokumentera med foto. Om du får något berättat – anteckna vem som berättat. Gör inga egna tolkningar utan var saklig och beskriv fakta. Om du talat med vårdnadshavare - redogör för vem du talat med och vad som sagts.
2. Vid osäkerhet kan socialtjänsten kontaktas via telefon för konsultation (mottagningsenheten). Så länge du inte nämner barnets namn kan det diskuteras i allmänna ordalag. Nämner du namnet på barnet blir socialtjänsten tvungna att hantera det som en anmälan.
3. Prata gärna med föräldrar/vårdnadshavare vad du noterat och om dina skyldigheter gentemot barnet. Rådgör vid behov med en kollega för att få tips angående samtalet.
4. Anmälan till socialtjänsten görs i första hand digitalt på respektive kommuns hemsida. I andra hand kan regionens [blankett](#) användas.
5. Ansvaret för uppföljning av orosanmälan ligger på den person som skrivit orosanmälan, om det inte är patientansvarig tandläkare ska denne informeras. Om socialtjänsten inte bekräftat din anmälan inom två veckor, ta själv kontakt.
6. Om ingen utredning startas till följd av din anmälan men din oro kvarstår, överväg att göra en ny orosanmälan.

Hantering när barn uteblir från tandvårdsbesök

Utgångspunkten för denna rutin är att barn har rätt till regelbunden tandvård. Vårdnadshavaren ska tillgodose barnets behov av tandvård bland annat genom att se till att barnet kommer på bokade besök för undersökning och behandling. Därför ska uteblivanden alltid dokumenteras och hanteras.

- Rutinen gäller såväl patienter med ett okänt behov som dem med ett konstaterat behandlingsbehov.
- Upprepade återbud kan jämföras med uteblivanden och ska hanteras på liknande sätt.
- Att anmäla oro till socialtjänsten på grund av att ett barn uteblivit upprepade gånger kan vara till hjälp för barnet och dennes familj och leda till att familjen får annat stöd än det som tandvården kan erbjuda.
- Om en vårdnadshavare avböjer undersökning för sitt barn måste tandvårdspersonalen i varje enskilt fall ta ställning och bedöma de skäl som uppges varför de tackar nej.
- Om patienten har ett konstaterat behandlingsbehov och uteblir från bokade besök kan behandlaren behöva agera snabbare än denna rutin.

Arbetsgång

1. Bokad tid finns men patienten uteblir eller hör inte av sig om den bokade undersökningen/behandlingstiden.
2. Ta helst en telefonkontakt med vårdnadshavare på en gång, tiden är ändå avsatt för barnet. Notera i journalen om anledningen till det missade besöket alternativt att vårdnadshavare inte kan nås för tillfället.
3. Om ingen personlig kontakt kan tas skickas ett brev med uppmaning att höra av sin inom en viss tid (exempelvis 2 veckor). Bevaka detta.
4. Om återkoppling från vårdnadshavare uteblir (2 veckor efter uteblivandet) görs en individuell bedömning och orosbrev 1 skickas om det finns oro för barnet. Det gäller särskilt vid känt eller förväntat vårdbehov, tidigare återbud eller uteblivanden, riskpatient eller helt okända patienter.
5. Om återkoppling från vårdnadshavare uteblir även efter orosbrev 1 ska anmälan till socialtjänsten göras. Anmälan görs i första hand digitalt på respektive kommuns hemsida. I andra hand kan regionens [blankett](#) användas.
6. Det är viktigt att barnets tandvårdsbehov, om det är känt, framgår vid i en orosanmälan. Beskriv också vilka konsekvenserna blir för barnet om barnets behov av tandvård inte tillgodoses.

7. Brev skickas till vårdnadshavare om att orosanmälan har gjorts (orosbrev 2).
8. Fastställ en ny tid för att kalla barnet efter en individuell bedömning och eventuell diskussion med socialtjänsten. Vårdrapport med uppgift om ny planerad månad för undersökning skickas till tandvårdsenheten, Folktandvården Sörmland använder åtgärdskod "ka". Tidpunkten för nästa planerade undersökning får sättas maximalt 12 månader fram i tiden.
9. Ansvaret för uppföljning av orosanmälan ligger på den person som skrivit orosanmälan. Om socialtjänsten inte bekräftat din anmälan inom två veckor, ta själv kontakt.

Hantering där oro om misshandel eller sexuella övergrepp finns

Denna rutin gäller för såväl barn som har utsatts för övergrepp som för barn som har bevittnat övergrepp mot närstående.

En del barn som utsatts för övergrepp kan uppfatta tandvård som starkt obehagligt. Att ligga eller sitta stilla i en tandläkarstol, genomgå undersökning och behandling kan hos det barn som utsatts för misshandel/sexuellt övergrepp förknippas med den hjälplöshet de upplevt i övergreppssituationen.

Tecken på misshandel eller sexuella övergrepp kan vara:

- Berättelse av barnet eller annan person, eller sådant du har själv sett eller anar oråd kring av olika anledningar.
- Oförklarliga eller annorlunda eller upprepade trauma som inte självklart kan förklaras på annat sätt.
- Rodnader eller blåmärken på avvikande platser på kroppen eller i munnen som inte kan förklaras.

Arbetsgång

1. Skriv upp allt du ser och hör i journalen på ett sakligt sätt, om möjligt dokumentera med foto. Om du får något berättat – anteckna vem som berättat. Gör inga egna tolkningar utan var saklig och beskriv fakta.
2. Vid osäkerhet kan socialtjänsten kontaktas via telefon för konsultation (mottagningsenheten). Så länge du inte nämner barnets namn kan det diskuteras i allmänna ordalag. Nämner du namnet på barnet blir socialtjänsten tvungna att hantera det som en anmälan.
3. Prata *inte* med föräldrar/vårdnadshavare utan anmäl detta till socialtjänsten direkt då det kan gälla ett brott.
4. Anmälan till socialtjänsten sker muntligt via telefon i det "akuta läget" och sedan ska det ske skriftligt samma dag eller senast dagen efter. Anmälan görs i första hand digitalt på respektive kommuns hemsida. I andra hand kan regionens [blankett](#) användas.
5. Ansvaret för uppföljning av orosanmälan ligger på den person som skrivit orosanmälan. Om socialtjänsten inte bekräftat din anmälan inom två veckor, ta själv kontakt.

Uppföljning av barn som inte undersökts på mer än tre år

Syftet med rutinen är att fånga upp barn som under en längre tid inte har någon undersökningsåtgärd inrapporterad och att närmare utreda orsaken om det inte redan har gjorts. Det kan till exempel gälla barn som har hamnat mellan stolarna vid byte av vårdgivare.

Arbetsgång

1. Uppgifter på barn som inte blivit undersökta under en treårsperiod lämnas kvartalsvis (januari, april, juli och oktober) från tandvårdsenheten till vårdgivarna.
2. Gå igenom listorna och kontrollera om barnet har varit på undersökning.
"Behandla" undersökningsåtgärden/skicka vådrapport om detta inte är gjort.
3. Barn som under perioden har rapporterats till socialtjänsten hanteras utifrån det som framkommit efter den orosanmälan som då gjordes. Finns ingen information om utredning: kontakta socialtjänsten och överväg ny anmälan.
4. De barn som återstår, och där de skäl som vårdnadshavaren har uppgivit för att inte barnet har kommit inte verkar rimliga, hanteras enligt "Hantering när barn uteblir från tandvårdsbesök".

Exempel på orosbrev 1

Logga

Datum

Till vårdnadshavare för

Hej!

Vi har uppmärksammat att ditt barn inte har kommit på avtalad tid. Vi är därför bekymrade över att inte får den tandvård som alla barn behöver och har rätt till.

Var vänlig kontakta kliniken så snart som möjligt, dock senast för att boka ett nytt besök.

Det är viktigt att barn och ungdomar har en god munhälsa och de som inte kommer till tandvården riskerar att få framtida problem med sina tänder och mun. Om barn inte får tillgång till den tandvård de har rätt till har vi skyldighet att kontakta socialtjänsten i kommunen.

Med vänliga hälsningar

.....

Namn/behandlare

Kontaktuppgifter till kliniken

Exempel på orosbrev 2

Logga

Datum

Till vårdnadshavare för

Hej!

..... har haft flera tider bokade hos oss men har inte kommit.

Vi har försökt nå dig för att bestämma en ny tid men har inte fått kontakt.

Som det informerades om i det tidigare brevet har jag därför kontaktat socialtjänsten i kommunen och hoppas därmed att du som vårdnadshavare får det stöd och hjälp du behöver för att möjliggöra den fortsatta planerade tandvården.

Vänliga hälsningar

.....
Namn/behandlare

Kontaktuppgifter till kliniken